

MATERIÁLY A ZPRÁVY

ZDENĚK JAROŠ

Komunistický odboj v Okříškách v době 2. světové války

Národně osvobozenecský boj komunistů v době nacistické okupace patří mezi nejsvětější okamžiky celého našeho odboje. Také na západní Moravě se komunisté velmi významně podíleli na protifašistickém boji. V tradičně nejrevolučnějším centru tohoto kraje, Třešti, se formuje ilegální organizace strany jako budoucí centrum odboje již od listopadu 1938, kdy sem přichází člen krajského vedení strany s. Jaroslav Nosek (krajský výbor sídlil v tehdejším Německém Brodě — dnešním Havlíčkově Brodě). Strana se přesouvá do ilegality a začíná budovat novou, podzemní síť. Rychle se ustavují i další ilegální okresní výbory strany v této části Moravy: Žďár, Telč, Dačice a především Jihlava. Koordinátorem a řídicím činitelem odbojové činnosti komunistů na Vysočině se potom stává některý z instruktorů ilegálního ústředního výboru strany: Josef Smrkovský, po jeho odchodu na Ostravsko Stanislav Masar (zastřelen 11. 11. 1941 v Praze) a od ledna 1939 Karel Elsnic. Právě s. Elsnic se stal ústřední postavou veškerého komunistického dění a ilegální stranické práce na Vysočině. Jeho zásluhou je vytvořen příkladně ilegální okresní výbor strany v Jihlavě. Jeho vznik je dostatečně známý, známé jsou i dramatické okolnosti, za kterých vznikal. Připomeňme si tedy jen, že se ustavil v průběhu května—června 1939 a že jeho členy byli soudruzi: Stanislav Tecl, Karel Svoboda, Bedřich Horák, Růžena Teclová, Bedřiška Hájková a Václav Hron. Do činnosti nového ilegálního vedení strany v Jihlavě se rychle zapojili i zástupci komunistické mládeže. V krátké době je navázáno spojení se soudruhy ve venkovských buňkách i s buňkami v jihlavských závodech. Prostřednictvím s. Elsnice je spojení i s dalšími centry komunistického odboje. V průběhu druhé poloviny roku 1939 a na začátku roku 1940 existovala na Jihlavsku velmi dobře organizačně propojená a velmi výkonná protinacistická komunistická odbojová síť.

Jednou z mnoha organizací komunistů řízených jihlavským ilegálním okresním výborem strany byla buňka v Okříškách. Její činnost je poměrně málo známá, přestože zdejší komunisté zakládají ilegální buňku již na konci roku 1938. Jádro této skupiny tvořili soudruzi František Zelený (člen strany od r. 1931), Leopold Štěpnička a František Sklenář. V první fázi se připravovali na nové

formy boje v ilegalitě: zachraňují velkou část stranického majetku, zajišťují se materiálově, navazují nová spojení a rozšiřují svou základnu. Po 15. březnu 1939 začínají již ilegálně pracovat. Rychle navazují spolupráci prostřednictvím s. Josefa Šumpicha se stranickou buňkou v Brtnici. K největšímu rozmachu jejich ilegální protinacistické práce však dochází, když se na podzim 1939 napojují na činnost jihlavského ilegálního OV. Soudruh Karel Svoboda, předseda ilegálního vedení strany v Jihlavě, zajišťuje papír na výrobu tiskovin, psací stroj a dokonce cyklostyl. V tomto období se komunisté zaměřili především na tisk a množení letáků, ve kterých burcovali lid k boji, k víře ve vítězství a povzbuzovali k aktivitě. Cyklostyl byl zprvu umístěn v okříšském bytě soudruha Josefa Zeleného, později byl ukryt u levicového sociálního demokrata Františka Křenka, který s komunisty úzce spolupracoval. Zde ve sklepě byl uschován i psací stroj. Ten byl podle potřeby přenášen k s. Josefu Zelenému.

Spojení buňky s řídicím centrem v Jihlavě zajišťoval především s. Jiljí Rampír, pracující jako topič na lokomotivě protektorátních drah. Právě jeho pohyblivost jako železničáře zajišťovala okříšským soudruhům velkou operativnost. Nepozorovaně a mimo podezření slídlů z řad jihlavského gestapa a jejich přísluhovačů přivážel do Okříšek nejrůznější materiály a jeho prostřednictvím se řada zpracovaných tiskovin dostávala z městečka. Především vozil do Okříšek teze článků, které pro jihlavskou organizaci zajišťoval s. Elsnic. Tyto materiály se u s. Zeleného zpracovávaly. Takto vznikaly protifašistické letáky, kterých v Okříškách podle přímých účastníků a pamětníků rozmnožili několik tisíc. Většinou nesly tiskoviny název Rudé právo. Texty letáků a rozmnožování tiskovin prováděli hlavně soudruzi Josef Zelený, František Zelený, František Křenek a Karel Fišer.

Zajímavé je sledovat, jakým způsobem byla okříšskými soudruhy prováděna konspirace, jak čelili případnému prozrazení. V Okříškách a v nejbližším okolí byly letáky rozšiřovány v nepatrném množství, okrajově. Jen malá část jich byla také určena pro Baťovy obuvnické fabriky v nedaleké Třebíči-Borovině. Hlavní část byla expedována do relativně značně vzdálených míst. Tuto expedici prováděli především soudruzi Jiljí Rampír a strojuvůdce František Dejl. A tak se k překvapení protektorátních úřadů i gestapa objevovaly okříšské ilegální tiskoviny v Kutné Hoře, Čáslavi, Kolíně a jinde.

Obdivuhodná a velmi odvážná činnost komunistické buňky v Okříškách byla ukončena až zradou jihlavského Ant. Fajmona na jaře 1941. Zvýšená pozornost gestapa všem levicově orientovaným lidem v předvečer přepadení Sovětského svazu přinesla své neblahé ovoce. V rámci „zátahu“ na komunistické funkcionáře a jejich spolupracovníky jsou zatčeni i soudruzi v Okříškách. Dne 17. 5. 1941 je zatčen František Zelený, 5. 7. 1941 si přijíždí gestapo pro s. Josefa Zeleného a Leopolda Štěpničku, krátce nato jsou odvezeni do vyšetřovací vazby jihlavské úřadovny gestapa i další: František Kořínek, Jan Dubský, Jiljí Rampír, Vilém Krejčí, František Sklenář, Jan Kuba, František Barák a Josef Drnholec. Posledním zatčeným byl Karel Fišer.

Řada soudruhů zaplatila za své komunistické přesvědčení a protifašistickou činnost cenu nejvyšší. Již koncem roku 1942 přichází zpráva o smrti soudruhů Františka Křenka, Jana Dubského a Viléma Krejčího. Další soudruzi se dočkali svobody, podařilo se jim překonat všechny hrůzy koncentráků, ale vraceli se domů s úplně podlomeným zdravím. Tak tomu bylo i v případě soudruha Fran-

tiška Zeleného, který byl duší komunistického odboje v Okříškách. Po třech měsících nesmírně tvrdých výslechů na jihlavském gestapu následuje strastiplná pouť po nacistických věznicích a koncentracích: Budyšín, Breslau, Wohlau, Klein Elguth, Waldheim, Sächsische Chemnitz, Mileč, Grosenheim a znovu Waldheim, kde se dočkal v květnu 1945 osvobození vojsky 1. ukrajinského frontu maršála Koněva. Do Okříšek se vrátil s. Zelený až 14. května 1945, když už nikdo nevěřil v jeho návrat. Se silně podlomeným zdravím (chronický zánět ledvin, těžké revmatické záněty kloubů) byl po dlouhou řadu měsíců hospitalizován v jihlavské nemocnici. Třebaže se jeho zdravotní stav po více než roce léčby poněkud upravil, nikdy již nemohl vykonávat své původní zaměstnání, které měl tak rád (byl kolář). Je proto až obdivuhodné, jak se svým zapojením do jiných pracovních sfér a především do veřejného života snažil všemi silami pomoci při budování nového života v naší zemi.